

Ebû Mansûr el-Mâtürîdî *Kitâbü't-Tevhîd*'inde Seneviyye için özel bir bölüm ayrılmış (s. 239-247); Mânîyye, Deysânîyye ve Merkûniyye'yi Seneviyye'yi oluşturan inanç grupları olarak ele almıştır. Ona göre Menânîyye başlangıçta nur ile zulmetin ayrı bulunduğu, daha sonra zulmetin nura doğru taşarak onunla birleştiği ve bundan âlemin meydana geldiği kanaatindedir. Nur ile zulmetten her birinin kırmızılık, beyazlık, sarılık, siyahlık ve yeşillik olmak üzere beş cinsi vardır. Nur cevherinden gelen her şey hayır, zulmet cevherinden gelenler ise şerdir. Nur yapısı gereği hafif, zulmet ise ağır olduğundan konumları birbirinden uzaklaşmayı gerektirir, hafif olan yukarı çıkarken ağır olan aşağıya iner. Nur ile zulmet ileriki bir zamanda birbirinden ayrılacaktır. Mâtürîdî, nur ile zulmetin bu zıt özelliklerine rağmen birleştiklerine göre ağırlık ve hafifliğin her ikisinde de bulunmasının gerektiğini belirterek Mânîyye'nin çelişkisini ortaya koyar (ayrıca bk. **MANİHEİZM**). Mâtürîdî, temelde Mânîyye'den farklı bulmadığı Deysânîyye'ye göre de nurun beyaz ve canlı, zulmetin siyah ve ölü olduğunu söyler. Nur zulmetin sertliğini hissetmiş ve yumuşatıcı bir tedbir olarak onunla karışmıştır. Deysânîyye'den bir grup nurun rahatsızlık duyduğu zulmetten uzaklaşmak isterken ona bulaşıp karıştığını, hareketin nurdan, durağanlığın zulmetten kaynaklandığını ileri sürmüştür. Mâtürîdî çelişkili bulduğu bu görüşlerin âlemin yaratılışını izah edemeyeceğini, nitekim Seneviyye'nin erdemli olan nuru tercih ettiğini, esasen bunun akla daha yakın olduğunu ve sonuç itibarıyla iki aslın birinden sadece şer, diğerinden sadece hayır gelmesinin anlamsızlığının ortaya çıktığını belirtmektedir (a.g.e., s. 249-259; bk. **DEYSÂNİYYE**). Merkûniyye'nin evrenin yukarıda nur, aşağıda zulmet olmak üzere iki kadîm asılla ikisi arasındaki ölümlü insandan oluştuğu ve tabiatları farklı bu iki unsurun insanda birleştiği şeklindeki görüşünü aktaran Mâtürîdî bu birleşmenin kimin tercihiyle ve nasıl meydana geldiğini sorgulamış, iki sonsuz varlık anlayışının çelişkisine işaret ederek âlemin yaratıcısının tek olması gerektiğini vurgulamıştır (a.g.e., s. 260-262; bk. **MERKÛNİYYE**). Yine Mâtürîdî, Seneviyye'den sonra Mecûsîler'i ele alarak onların iyiliğin Allah'tan, kötülüğün yaratılmış olan İblis'ten geldiği şeklindeki görüşleriyle Seneviyye'ye göre gerçekten daha uzak bir durumda bulunduğunu belirtmiştir. Çünkü Senevîler'in düalizmi benimseyişlerinin sebebi mevcudun yoktan yaratılması inancına ulaş-

mamaları iken Mecûsîler bu inancı mümkün görmüş, fakat iyilikleri yaratan Tanrı'nın şerri de yaratacağını akledememiş ve kâinatın yaratıcısını kötülüğün kaynağı konumuna getirmiştir (a.g.e., s. 263-268; bk. **MECÛSİLİK**). Bâkîllânî, "ehlû't-tesniye" olarak da isimlendirdiği Seneviyye'nin âlem tasavvurunu tevhid inancı ve âlemin yoktan yaratılması konularındaki anlayışlarının çarpıklığı, ayrıca tek yaratıcı yerine iki kadîm varlık anlayışının tutarsızlığı bakımından eleştirirerek çelişkilerine işaret etmiştir (et-Tevhîd, s. 68-75).

Mu'tezile'nin müteahhir dönemi kelâmcılarından Kâdî Abdülcebbar, Seneviyye'yi oluşturan mezheplerin bazı konularda görüş ayrılığına düşseler de hepsinin düalist bir inanç taşıdığını, Mânîyye'nin âlemi oluşturan iki kadîm aslın farklı cevher, nefis, fiil ve sıfatlara sahip bulunduğuna inandığını, ancak bunların mahiyetleri, imtizacıları ve ayrılmaları hususunda aynı fikirde olmadıklarını belirtmiştir (el-Muğnî, V, 9-15, 22-35). Aynı inanç sistemini benimseyen Mezdekiyye nurun kendi iradesiyle hareket edip bilgi ve duyu sahibi olduğuna, karanlığın ise diğerine tâbi, cahil ve duyusuz bulunduğuna inanmıştır. Deysânîyye nurun hayat, kudret, ilim ve fiil sıfatları; karanlığın ölüm, acziyet ve hareket-sizlik gibi eksik nitelikler taşıdığını kabul eder. Merkûniyye, zıt iki aslın âlemin yaratılışı için bir araya gelmesini mümkün görmediğinden nurla zulmet arası bir konumda ikisini birleştiren üçüncü bir aslın varlığına inanmış, ancak mezhep mensupları arasında terkibin üç asılla mı yoksa üçüncü ile nurun arasında mı gerçekleştiği yönünde fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Kâdî Abdülcebbar, iki kadîm asla inancın birliktedir bunların imtizacı ve özellikleri hakkında farklı kanaatlere sahip bulunan Mâhânîyye, Siyâmîyye, Miklâsiyye gibi mezheplerin görüşlerini de aktarmıştır (a.g.e., V, 9-21) İki kadîm aslın âlemi yaratıldığına inanmayı çelişkili bulunduğunu belirten Kâdî Abdülcebbar kadîm varlığın bizâtihi kâim olması gerektiğini ve kendi sıfatlarının zıddına sahip bir ortak kabul etmeyeceğini ifade etmiştir. Kâdî Abdülcebbar, kadîm asılların imtizacının hangisinin iradesiyle gerçekleştiği yönündeki açıklamaları da yetersiz görmüş ve kudem anlayışıyla bağdaşmayacağına dikkat çekmiştir (a.g.e., V, 25, 28-30, 41-44, 55-70; Dalkılıç, sy. 8 [2003], s. 171-179).

Şehristânî, Seneviyye'nin ezeli ve kadîm iki asla inandığını, Mecûsîler'e göre ise bu iki asıldan zulmetin sonradan yaratıldığını belirterek iki düalist inanç grubu ara-

sındaki temel farka işaret etmiştir. Şehristânî, Mânîyye'nin bu iki kadîm asla yükledikleri temel özelliklere genişçe yer vermiş, âlemi meydana getirmek için bir araya gelmeleri konusunda ortaya çıkan görüş ayrılıklarına değinmiş, Seneviyye'den saydığı Mezdekiyye, Deysânîyye ve Merkûniyye hakkında önceki âlimlerin verdiği bilgileri aktararak iki kadîm asıl ve âlemin yaratılışıyla ilgili çelişkilere dikkat çekmiştir (el-Milel, II, 268-280).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "şny" md.; İsmail Fennî, *Lügatçe-i Felsefe*, İstanbul 1341, s. 204-205; Richard A. Watson, "Dualism", *The Cambridge Dictionary of Philosophy* (ed. R. Audi), Cambridge 1999, s. 244-245; Ressî, *Nağdû'l-müslimîn li's-Seneviyye ve'l-Mecûs ma'a'r-red 'ale'bni'l-Mukaffa'* (nşr. Hanefî Abdullah), Kahire 1420/2000, s. 87, 93; Hayyât, *el-İntişâr*, s. 30-32, 36-39, 108; Eş'arî, *Makâlat* (Ritter), s. 308, 336, 349; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd* (nşr. Bekir Topaloğlu - Muhammed Aruçi), Ankara 1423/2003, s. 239-268; Bâkîllânî, *et-Tevhîd* (İmâdüddin), s. 68-75; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğnî*, V, 9-70; Şehristânî, *el-Milel* (nşr. Ahmed Fehmî Muhammed), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübi'l-İlmiyye), II, 268-280; Mehmet Dalkılıç, "Kâdî Abdülcebbar'a Göre Seneviyye ve Ekolleri", *İÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 8, İstanbul 2003, s. 159-180; R. Strothmann, "Thanawîyya", *El*, IV, 736-738; R. Eucken, "Dualism (Introductory)", *ERE*, V, 100-101; Gherardo Gnoli, "Dualism", *Elr*, VII, 576-582; G. Monnot, "Thanawîyya", *EP* (Ing.), X, 439-441; Ugo Bianchi - Yuri Stoyano, "Dualism", *Encyclopedia of Religion* (ed. L. Jones), Detroit 2005, IV, 2504-2517.

MUSTAFA SİNAOĞLU

SENGİN SEMÂİ

Türk mûsikisi usul ve formlarından.

Türk mûsikisi usul sisteminde birleşik fakat küçük usuller sınıfında yer alan bir usuldür. Altı zamanlı olan sengin semâi usulü iki adet üç zamanın veya diğer bir ifadeyle -aynı yapıdaki yürük semâi gibi- iki semâi usulünün birbirine eklenmesiyle meydana gelmiştir. Ancak terkibe giren 2. semâi usulünün son iki darbı olan beş ve altıncı zamanlar birleşik haldedir. Bu sebeple sengin semâi usulü -yine yürük semâi gibi- altı değil beş darblıdır.

6/8'lik birinci, 6/4'lük ikinci ve 6/2'lik üçüncü mertebelerinin her biri vuruluşları yani yapıları aynı olduğu halde aynı isim alır: 6/8'lik mertebeye yürük semâi adı verilir. 6/4'lük mertebeye ondan ayırmak ve daha ağır vurulacağını belirtmek için sengin semâi, 6/2'lik mertebeye ise daha da ağır gidişli olduğu için ağır sengin semâi şeklinde pekiştirmeli bir isim verilmiştir.

Ancak şunu belirtmek gerekir ki notasyon-
da bazan 6/8'lik ve 6/4'lük mertebeler ka-
rıştırılmış, 6/8'lik meretebe ile yazılması ge-
reken bazı yürük semâi usulündeki eser-
ler 6/4'lük meretebe ile yazılmıştır.

Gerek yürük semâi gerekse sengin se-
mâi birer usul ismi olmakla beraber aynı
zamanda bir formun da (beste biçimi) adı-
dır ve bu sebeple bu formların vazgeçil-
mez usulleridir. Ancak sengin semâi for-
munun daha yaygın diğer adı ağır semâi-
dir ve bu formdaki eserlerin aksak semâi
usulü ile de ölçülme imkânı vardır. Sen-
gin semâi ve ağır sengin semâi usulü kla-
sik faslın ağır semâilerinde, Mevlâî âyinle-
rinin üçüncü selâmlarında, ilâhî, şarkı, tür-
kü ve saz semâilerinin dördüncü hânelerin-
de çok kullanılmıştır. Usulün birinci dar-
bı kuvvetli, ikinci dar-
bı yarı kuvvetli, üçüncü
dar-
bı ise yarı kuvvetlidir.

Hacı Ârif Bey'in "Aldın felek sen mihr-i
cemâli" mısraıyla başlayan bestenigâr, Şeyh
Hüseyin Fahreddin Dede'nin, "Âh eylediğim
gonca-i handânın içindir" mısraıyla başla-
yan hicaz, Kanûnî Âmâ Nâzım'ın, "Ağlat-
ma a zâlim beni gel etme mükedder" mıs-
raıyla başlayan hüseyinî zemzeme, Münir
Nurettin Selçuk'un, "Hâfız'ın kabri olan bah-
çede bir gül varmış" mısraıyla başlayan rast
şarkılarıyla, "Bu aşk bir bahr-i ummandır
buna hadd ü kenâr olmaz" ve, "Müşâk-
dilim mahbûb-i Sübhan Hüseyin'e" mısra-
larıyla başlayan segâh ilâhiler (Töre, V, 34-
35) bu usulle ölçülmüş eserlerden bazıla-
rındır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tanbûrî Cemil Bey, *Rehber-i Müsiki*, İstanbul
1321, s. 20, 43; Töre, *İlâhiler*, V, 34-35; Hüseyin
Sâdeddin Arel, *Türk Müsiki Nazariyatı Dersleri*
(haz. Onur Akdoğu), Ankara 1991, s. 92; İsmail
Hakkı Özkan, *Türk Müsiki Nazariyatı ve Usül-
leri Kudüm Velveleleri*, İstanbul 2006, s. 621-
624; Sadeddin Heper, "Türk Musikisinde Usul-
ler", *MM*, sy. 345 (1978), s. 11.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

SENHÜRÎ, Abdürrezzâk Ahmed

(عبد الرزاق أحمد السهوري)

(1895-1971)

XX. yüzyıl

Arap-İslâm hukukçularının
en önemli ismi.

11 Ağustos 1895'te İskenderiye'de doğ-
du. Abbâsiye Lisesi'ni bitirdikten sonra
1913 yılında o zamanki adı Medresetü'l-
hukûkî'l-Hidiviyye olan Kahire Üniversitesi
Hukuk Fakültesi'nde İngilizce hukuk öğre-

nimine başladı. 1917'de mezun olup Man-
sûre genel savcı yardımcılığına getirildi ve
1919 devrimine kadar bu görevini sürdür-
dü. Memurları greve çağırarak devrimi des-
teklediği ve Sa'd Zağlûl'ün önderliğindeki
Vefd hareketine katıldığı gerekçesiyle As-
yût'a sürüldü. 1920'de Medresetü'l-kazâî-
şer'î'ye hoca tayin edildi ve burada Ab-
düvehhâb Hallâf, Ahmed Emîn gibi şah-
siyetlerle birlikte çalıştı. Muhammed
Ebû Zehre de bu okulda onun öğrencisi ol-
du. Aynı yıl hukuk doktorası yapmak üze-
re Fransa'ya gitti ve Kahire Üniversitesi Hu-
kuk Fakültesi'nden hocası E. Lambert'in
danışmanlığında Lyon Üniversitesi'nde ça-
lışmaya başladı. Burada iki doktora tezi
hazırladı. 1925'te tamamladığı, "prix de
thèse"e lâyık görülen ve Fransız akade-
mik çevrelerinde övgüyle karşılanan "İN-
giliz Yargı Kararlarında Çalışma Özgürlü-
ğüne Getirilen Sözleşmeye Dayalı Sınırla-
malar" başlıklı birinci tezle hukuk bilimleri
doktoru unvanını kazandı. Senhürî, Lam-
bert'in Lyon'daki enstitüsünde geliştirdi-
ği karşılaştırmalı hukuk yöntemini temel
alarak Anglosakson hukukuyla Roma-Lat-
tin hukuk geleneklerini incelediği bu ça-
lışmasında sadece Batı hukuk sisteminin
evrimine ilgilendiği, İslâm hukukuna de-
ğinmemiştir. Onun 1926 yılında tamamladığı
ikinci tezi İslâm dünyası başta olmak üzere
sömürge halindeki Doğu halklarında hu-
kukun geliştirilmesi için bir proje önerisi
şeklindeydi. "İslâm Hilâfeti: Doğu Ulusları
Birleştirecek Bir Organizasyonun Evrimi"
başlığını taşıyan bu tezde Senhürî, İslâm
tarihindeki en üst siyaset kurumu olan hilâ-
fetin yeniden yapılandırılması ve bu yolla
İslâm hukukunun modernize edilmesine bir
katkı sağlama-yı hedeflemiştir. 1924'te hilâ-
fetin kaldırılması sırasında birinci tezini yaz-
makta olan Senhürî'nin bu olaydan etkilenerek
1925'te ikinci tezini yazmaya karar verdiği an-
laşılmaktadır (Abdürrezzâk Ahmed es-Sen-
hürî, *Fikhü'l-hilâfe*, s. 43-49).

1926'da Mısır'a döndükten sonra Kahire
Üniversitesi Hukuk Fakültesi medenî
hukuk hocalığına tayin edilen Senhürî bu
görevi 1935 yılına kadar sürdürdü ve bu
sırada *Hilâfet* adlı eserinde öne sürdüğü
teklif için bilimsel hazırlıklar yaptı. Bir
tarafından Mısır hukuk tatbikatı ışığında

Mısır hukuk sisteminin nasıl reforme
edileceğine ilişkin fikirler geliştirirken di-
ğer taraftan İslâm hukukunun modern-
leştirilmesi üzerinde durdu. Aynı yıl Irak
hükümetinden aldığı bir davet üzerine Bağ-
dat'a gitti ve burada dekan olduğu Hukuk
Fakültesi'ne ve programına yeni bir şekil
verdi. Aynı zamanda fakülte dergisi *Mec-
celletü'l-kazâ'*ın editörlüğünü üstlendi.
Dergide İslâm dünyasındaki ilk kodifikas-
yon örnekleri olan Mecelle-i Ahkâm-ı Ad-
liyye ve Mürşidü'l-hayrân'ı Batı kanunla-
rıyla kıyaslayan yazılar kaleme aldı. Adalet
bakanının isteği üzerine Irak Medenî Ka-
nunu taslağı hazırlıklarını başlattı; ancak
annesinin hastalanması sebebiyle 1936'da
Mısır'a döndü. 1943 yılında projesini
tamamlaması için tekrar davet edilince
Iraklı bazı öğretim üyeleriyle birlikte Irak
Medenî Kanunu'nu hazırladı. Bu kanun
1951'de kabul edilerek 1953'te yürürlüğe
girdi.

Eskiden beri siyasete ilgi duyan Senhürî'nin
siyasî emelleri olduğu gerekçesiyle
üniversitedeki görevi 1934'te askıya alın-
mıştı. 1936'da Irak dönüşü Kahire Üniver-
sitesi Hukuk Fakültesi dekanlığına getiri-
lmesine rağmen bir yıl geçmeden yine
siyasî gerekçelerle bu görevden alındı.
1937'de Vefd'den ayrılan bir grubun kur-
duğu Saad Partisi'ne katılan ve on iki yıl
boyunca hükümetin çeşitli kademelerinde
görev alan Senhürî bu süre zarfında Vefd
Partisi iktidara her geldiğinde görevden
uzaklaştırıldı ya da başka görevlere
tayin edildi. 1945 yılından itibaren birçok
hükümette bakanlık yaptı. Aynı zamanda
dergilerde makaleler yazmaya ve kitap te-
lif etmeye devam eden Senhürî 1937'de
kısa bir dönem *Mecelletü'l-kânûn ve'l-
iktisâd*'ın editörlüğünü üstlendi. Aynı yıl
Lahey'deki Uluslararası Karşılaştırmalı Hu-
kuk Kongresi'ne Mısır delegasyonunun baş-
kanı olarak katıldı. Bu kongrede İslâm hu-
kukunun hayatın gereklerine uyum sağ-
layacak yapıda olduğu kararının alınma-
sında etkili oldu.

Senhürî uzun zamandır üzerinde dü-
şündüğü, hakkında yazılar yazdığı, İslâmî
gelenekten kopmayan, aynı zamanda çağ-
daş bir Mısır Medenî Kanunu hazırlama
fikrini hayata geçirme fırsatını 1938'de el-
de etti. Esasen Muhammed Kadri Paşa'-